

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Володимир Абрамян,
доцент кафедри психології
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент

ВПЛИВ АЛГОРИТМІВ СОЦМЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ

У сучасних умовах цифровізації алгоритми рекомендаційних систем (TikTok, Instagram, Facebook) перестали бути лише інструментами сортування контенту. Вони перетворилися на архітекторів соціального середовища, які активно моделюють поведінкові патерни молоді. Виникає феномен «алгоритмічного детермінізму», де свобода вибору користувача фактично підміняється математично прорахованою траєкторією споживання контенту. У цьому контексті віктимність перестає бути лише наслідком випадкового збігу обставин, трансформуючись у прогнозований результат взаємодії індивіда з агресивним цифровим середовищем [1]. Це актуалізує необхідність перегляду класичних віктимологічних концепцій та їх адаптацію до реалій соціальних медіа, де технологічний дизайн платформ може виступати непрямим каталізатором протиправних дій щодо молоді. Алгоритми виступають каталізаторами, які не створюють віктимність «з нуля», але агресивно експлуатують природні психологічні особливості молоді, роблячи їх легкодоступними об'єктами для кібератак та маніпуляцій [2].

Теоретичний підґрунтя для аналізу вказаної проблеми закладено у працях українських науковців (О. Коновалова, Л. Найдьонової, В. Петрика) та зарубіжних дослідників цифрового середовища (Ш. Зубофф, Е. Парайзера, Дж. Гайдта, Д. Бойд). Проте механізм прямої детермінації алгоритмами саме віктимної поведінки молоді потребує подальшого поглибленого вивчення.

Слід зазначити, що на відміну від традиційної віктимності, яка розуміється як схильність особи ставати жертвою через певні риси характеру або поведінку, цифрова віктимність — це динамічний стан вразливості, що виникає внаслідок «розмивання» особистісних кордонів у віртуальному просторі. Вона характеризується зниженням когнітивного порогу обережності під впливом звичного інтерфейсу. Якщо класична жертва може проявляти необережність у фізичному світі, то «цифрова жертва» формується через системний примус до відкритості, де надмірне саморозкриття (овершерінг) стає необхідною умовою соціального виживання та успіху в межах платформи.

Розглянемо особливості психологічних деструкцій через алгоритмічні «пастки» цифрового контенту. *Перш за все*, необхідно звернути увагу на таке явище, як ехо-камери, які стають підґрунтям когнітивної ригідності. Алгоритми, створюючи «фільтрові бульбашки», ізолюють молоду людину від

альтернативних точок зору. Це формує ілюзію гомогенного безпечного середовища. Коли користувач зникає, що стрічка транслює лише «своє» та «схвалене», критичний фільтр сприйняття незнайомих атрофується, що робить його вразливим до технік соціальної інженерії. *По-друге*, FOMO (Fear of Missing Out) та дефіцит вольового контролю може провокувати виникнення стану хронічної тривоги через страх пропустити важливе, що виснажує когнітивний ресурс особистості. У стані «цифрового стресу» знижується здатність до верифікації джерел, що призводить до імпульсивних дій: переходу за фішинговими посиланнями або вступу в ризиковані комунікації. *По-третє*, «легкий дофамін» виступає фактором детермінації ризику віктимної поведінки користувача. Механізм «переривчастого підкріплення» (лайки/перегляди) змушує молодь радикалізувати свій контент. Для підтримки алгоритмічного охоплення користувач змушений публікувати більш інтимні, провокативні або конфіденційні дані, фактично створюючи для потенційного агресора (кіберсталкера) детальну карту свого приватного життя [3].

На нашу думку, основними механізмами трансформації поведінки у віктимну є:

1) Алгоритмічний примус до гео-публічності. Стимулювання трансляції геолокації та реального часу перебування (stories, check-ins) перетворює приватне життя на прозору структуру. Це нівелює інстинкт самозбереження: молодь зникає, що «бути видимим — означає бути значущим», ігноруючи ризики фізичного переслідування.

2) Ерозія приватного простору. Постійний нагляд з боку алгоритмів сприймається як норма. Це призводить до «звикання до експозиції», де межа між інтимним і публічним зникає, а пильність перед сторонніми особами підміняється помилковим відчуттям контролю над налаштуваннями приватності.

3) Гало-ефект рекомендацій. Якщо алгоритм пропонує профіль у розділі «рекомендоване», підсвідомість молодих людей часто наділяє цей об'єкт кредитом довіри. Система сприймається як «третья сторона-гарант», хоча насправді вона лише аналізує цифрові сліди, не перевіряючи безпечність намірів суб'єкта.

Для ефективної протидії алгоритмічній детермінації віктимної поведінки ми пропонуємо впровадження трирівневої моделі захисту:

1. Технологічний рівень

- Впровадження «когнітивних запобіжників»: розробка алгоритмічних пауз, які активуються при спробі поширення чутливої інформації (геоданих, фото документів, інтимного контенту). Система має ставити уточнювальні запитання, що змушують користувача вийти зі стану «автопілоту» та активувати критичне мислення.

- Встановлення за замовчуванням найвищих параметрів приватності для вікової категорії 16–25 років. Обмеження алгоритмічного просування контенту, що містить ознаки високого ризику віктимізації (трансляції в реальному часі, надмірна відкритість).

- Обов'язкова візуальна ідентифікація контенту, підбраного системою на основі поведінкових даних, для зниження ефекту ірраціональної довіри до «рекомендованого».

2. Психолого-педагогічний рівень

- Розробка та впровадження технік відновлення особистісних кордонів. Молодь має усвідомлювати різницю між «публічним Я» (соціальною маскою для алгоритмів) та «приватним Я» (зоною конфіденційності). Психологічна рекомендація полягає у відмові від трансляції емоційних станів «у моменті», що знижує вразливість перед маніпуляторами, які шукають жертву в стані афекту або самотності.

- Робота з самооцінкою, незалежною від показників залученості (лайків, переглядів). Це розриває дофамінову петлю, яка змушує користувача радикалізувати свій овершерінг (публікувати інтимні подробиці) заради уваги алгоритму.

- Тренування когнітивного сумніву: психологічне встановлення «внутрішнього фільтра» на будь-які пропозиції системи. Формування установки, що «рекомендоване» або «підбране для вас» — це не ознака безпеки чи близькості, а результат математичного розрахунку комерційної вигоди платформи.

- Розвиток емоційного інтелекту щодо FOMO: навчання технікам усвідомленості (mindfulness), які допомагають розпізнавати тривогу, що провокується «нескінченною стрічкою». Розуміння того, що стан «страху пропустити щось важливе» є штучно змодельованим алгоритмом, дозволяє молодій людині повернути вольовий контроль над своєю поведінкою.

- Формування звички штучної затримки публікації чутливого контенту (наприклад, поширення фото з геолокацією лише після того, як користувач залишив це місце). Це простий психологічний патерн, що радикально знижує ризик фізичного переслідування та сталкінгу.

3. Нормативно-правовий та етичний рівень

- Делегування відповідальності розробникам, ініціювання юридичних дискусій щодо відповідальності тех-гігантів за створення архітектури, яка прямо стимулює ризиковану поведінку. Алгоритми не мають бути «чорними скриньками», вільними від юридичної оцінки.

- Етичний аудит рекомендаційних систем, впровадження обов'язкової незалежної експертизи соціальних алгоритмів на предмет їхнього впливу на формування деструктивних та віктимних патернів поведінки серед молоді.

- Стандартизація цифрової відповіді, створення протоколів автоматичного захисту потенційної жертви при виявленні алгоритмом ознак кіберпереслідування (cyberstalking) або агресивного збору даних сторонніми профілями.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що в епоху панування рекомендаційних систем характер віктимності молоді зазнав фундаментальної трансформації. Сьогодні цифрова віктимність — це не просто сукупність особистісних рис, а результат системного впливу алгоритмів, що стимулюють надмірну відкритість, ерозію приватного простору та когнітивну

недбалість. Отже, перехід від «автопілотного» споживання контенту до усвідомленої цифрової гігієни та впровадження етичних стандартів алгоритмізації є єдиним шляхом до зниження рівня віктимізації молоді в сучасному глобальному медіапросторі.

Список використаних джерел

1. Коновалов О. В. Віктимологічна профілактика злочинів у сучасному цифровому просторі. *Юридична психологія*. 2022. № 1 (30). С. 15–23.
2. Петрик В. В. Інформаційна безпека людини в умовах маніпулятивних впливів соціальних мереж. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2021. Т. 1: Організаційна психологія. Економічна психологія. Психологія праці. Вип. 58. С. 45–52.
3. Найдьонова Л. А. Кібербулінг як складник медіакультури: психологічний аспект. *Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. наук. праць*. Київ : Талком, 2019. Вип. 44 (47). С. 112–125.

Наталія Брижата,

здобувач ступеня вищої освіти магістра
інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Оксана Христюк,

старший викладач кафедри психології
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ НА РОЗВИТОК АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Сучасне суспільство виділяється значними соціальними, технологічними та культурними трансформаціями, що безумовно мають вплив на процес формування особистості підлітків. Однією з актуальних психологічних проблем є вивчення особливостей агресивної поведінки серед юнаків. Складним етапом розвитку особистості є підлітковий вік, адже саме цей період характеризується інтенсивними гормональними змінами, активним становленням соціальної ідентичності, підвищеною чутливістю до соціального середовища та потребою у самореалізації. Зазвичай агресивну поведінку поділяють на відкриту (фізичну і вербальну) та приховану (соціально опосередковану) форму [1]. Наукова розвідка демонструє, що підліткова агресія виховується на фоні біологічних, психологічних, соціальних та культурних чинників.

Метою дослідження є здійснення ретельного психологічного аналізу гендерних аспектів агресивної поведінки з можливістю прогнозування соціальної дезадаптації та розробки ефективних методів її корекції.